

НАУКОВО-ОСВІТЯНСЬКІ ТРАДИЦІЇ ЧОРНОМОРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Формування Чорноморського державного університету розглянуто як результат розвитку професійної і вищої освіти Миколаєва.

Ключові слова: Чорноморський державний університет імені Петра Могили, історія освіти, Південноукраїнський регіон.

Формирование Черноморского государственного университета рассмотрено как результат развития профессионального и высшего образования Николаева.

Ключевые слова: Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, история образования, Юг Украины.

The P. Mohyla Chornomorskiy State University foundation is reviewed as a result of professional and higher education in Mykolayiv.

Keywords: P. Mohyla Chornomorskiy State University, history of education, South of Ukraine.

10 грудня 2008 року Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження про зміну статусу Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Нагадаємо читачам, як про це говориться у пункті 1 даного документа: «Прийняти пропозицію МОН, погоджену з Миколаївською облдержадміністрацією, щодо реорганізації Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили у Чорноморський державний університет імені Петра Могили». Таким чином, з 10.12.2008 р. в Україні до існуючих класичних університетів додався ще один – ЧДУ імені Петра Могили.

Це велике досягнення професорсько-викладацького і навчально-допоміжного персоналу та студентського й аспірантського колективів університету. Але таке визнання посилює й подальшу відповідальність. Бо ж зміна статусу із окресленням назви «Чорноморський університет» зобов'язує готувати кадри не тільки для Миколаївщини, а й усього Чорноморського регіону, не обмежуючись Україною. До речі, нині вирішено питання про відкриття у Грузії Тбіліського інституту як відокремленого структурного підрозділу університету імені Петра Могили.

Поява нового класичного університету посилила увагу до витоків університетської освіти та підготовки професійних кадрів на Миколаївщині. Власне, це й обумовило авторів статті підготувати для опублікування нижче наведені свідчення.

Нинішні основні корпуси Миколаївської «Могилянки» розташовані в історичному й священному місці за адресою: м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10. Інші споруди розміщені на вулицях Акіма та Володарського. Поряд знаходяться вулиці Адміральська та 5-та Слобідська. Нині такі вулиці, як Адміральська і 5-та Слободська, зберегли історичні назви, а вулиця 68 Десантників раніше називалася Аптекарською. Вулиця Акіма починала відлік Воєнних і мала назву «1-ша Воєнна офіцерська». На початку існування Миколаєва в цьому кварталі розміщувалися деякі господарські об'єкти Морського відомства, поряд розташовувалися аптечні земельні ділянки та почали будуватися офіцерські помешкання. Неповдалі від цього місця, як відзначив відомий краєзнавець І.С. Павлик у книзі «Освіта на Миколаївщині у XIX-XX століттях», була започаткована у Миколаєві професійна підготовка кадрів.

Насамперед, мова йде про відкриття у 1863 р. портової ремісничої школи, яка розпочала підготовку спеціалістів для миколаївського Адміралтейства, комерційного порту, комерційної біржі, каботажного флоту всього Чорноморського регіону.

Справедливості заради відмітимо, що на той час у Миколаєві, за спогадами Г.М. Ге, діяла школа юнг, штурманська рота, декілька десятків чоловічих та жіночих шкіл грамотності, дві гімназії та Південнослов'янський пансіон. Але ще раз наголосимо, що професійна підготовка кадрів здійснювалася лише у портовій школі.

Документальні архівні матеріали підтверджують високу якість проведення занять у портовій школі та успішне закріплення теорії на практиці. Завжди на належному рівні організовувалися й випуски фахівців. До речі, у формуванні випускових комісій завжди брав активну участь Миколаївський міський голова. Він, зазвичай, так письмово звертався до передбачуваних членів комісії із числа авторитетних миколаївців: «...Имею честь покорнейше просить Вас, Милостивый Государь, не отказать в принятии участия в качестве члена испытательной комиссии...». Пов'язуючи ці історичні факти із сьогоденням, зазначимо, що нині в ЧДУ, а раніше у МДГУ імені Петра Могили теж традиційно Державні екзаменаційні комісії завжди очолюють міський голова та його заступники, а також голова облдержадміністрації і заступники.

Та повернемося до історії. Ініціатором відкриття портової школи був тодішній головний командир Миколаївського порту і військовий губернатор міста адмірал Богдан (Готліб) Олександрович фон Глазенап. Варто нагадати, що Миколаїв тоді перебував у скрутному стані. Саме закінчилася невдала для Росії Кримська війна (1853-1856 рр.), за умовами якої заборонялося тримати на Чорному морі військовий флот, а у Миколаєві військово-морську базу, та здійснювати суднобудування. Глазенап, із метою подолання тогочасної економічної та фінансової кризи, зробив ставку на розвиток Миколаївського порту шляхом перетворення його у важливий міжнародний торговий центр. За дуже короткий проміжок часу йому вдалося відродити Миколаїв. Більше того, це невелике військово-морське містечко стало економічним і духовним центром Чорноморського регіону. За твердженням директора Миколаївського державного архіву Л.Л. Левченко, Миколаївський порт, незважаючи на всі труднощі, за обсягом торгівлі із закордоном посів третє місце після Петербурга і Одеси, а за експортом зерна – перше в Російській імперії.

Усвідомлюючи уроки здолання сьогоденної кризи, керівництво університету імені Петра Могили планує розгорнути роботу з підготовки необхідних фахівців для Миколаївських, Очаківського, Херсонського та інших портів, а також розширити взаємозв'язок з підготовки кадрів на замовлення лідера серед українських зернотрейдерів ТОВ СП «НІБУЛОН», очолюваного Героєм України О.О. Вадатурським. Отже, питання підготовки кадрів для портів і сьогодні залишається актуальним.

Значну роль у розвитку Миколаївського та інших Чорноморських портів фон Глазенап відводив якісному кадровому поповненню випускниками Миколаївської портової ремісничої школи. Взагалі у період кризи адмірал Глазенап велику увагу приділяв освіті. Він виступив із пропозицією про відкриття у Миколаєві вищого навчального закладу, де б готувалися кадри для всього Причорномор'я. До того ж, зазначав Б.О. фон Глазенап, вищий навчальний заклад у Миколаєві обов'язково повинен мати статус класичного університету. А розмістити університетські навчальні корпуси він планував, як відзначив один із авторів даної статті, разом із професором В.Д. Будаком (Див. газету «Южная правда», 27.10.1998 р.), в центрі Миколаєва, поряд із нині існуючими навчальними корпусами ЧДУ імені Петра Могили. Передбачалося також використання й запустілих приміщень Адміралтейства. Наведемо мовою оригіналу міркування першого почесного громадянина м. Миколаєва Б.О. фон Глазенапа про доцільність відкриття університету з гімназією та прогімназією: «Этот край и город Николаев, – писал він, – очень

нуждается в высшем учебном заведении, и Нико-лаевский университет сможет успешно продолжить традиции долговременного существования других университетов, гордящихся и богатством, и научными достижениями, и славой своих преподавателей, а также их воспитанников».

Завдяки ентузіазму Глазенапа був розроблений Статут Миколаївського університету, який, до речі, зберігається у архівних фондах та у краєзнавчому відділі обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова. Але не судилося тоді відкрити класичний університет. Рішенням російського уряду його відкрили в Одесі. Не втілилася й інша ідея Глазенапа щодо відкриття хоча б політехнічного інституту – «пальму першості» перехопив Харків. Виходить, що тільки зараз, в умовах незалежності України, в Миколаєві почали діяти аж 2 класичні університети: Миколаївський державний університет імені В.О. Сухомлинського та Чорноморський державний університет імені Петра Могили.

Здається, на цьому можна було б і ставити крапку в розповіді про витоки появи ЧДУ імені Петра Могили. Але є ще деякі історичні факти, про які теж доцільно згадати.

У другій половині XIX століття у Миколаєві дислокувалися декілька сухопутних військових частин, серед яких був і 58-й піхотний Празький полк із власною похідною церквою. Його підрозділи розташовувалися у різних районах міста. У 1897 р. командир полку генерал-майор І. Саблін звернувся до міського голови з проханням виділити територію для побудови нової церкви, в якій би молилися як військові Миколаївського гарнізону, так і місцеві жителі, а також проводилася б духовно-просвітницька діяльність у недільній початковій школі для нижчих чинів, бібліотеці та на сільськогосподарських курсах.

Міська влада без вагань виділила земельну ділянку на розі Аптекарьської вулиці, тобто там, де нині розміщені нові корпуси ЧДУ імені Петра Могили.

Не тільки військові, а й значна кількість цивільних мирян брали участь у побудові нової церкви. 21 грудня 1898 р., тобто через рік, церква була освячена й отримала назву на честь покровителя Миколаєва – Святого Миколая Мірлікійського. Церква являла собою однопрестольну культову споруду і була прикладом стилізації під давньоруські базилікальні храми із дзвіницею перед входом. Община Свято-Миколаївської церкви була найчисельнішою в місті. І хоча церква була обгороджена металевим парканом, вмурованим у кам'яні стовпи, в 1935 р. все було дощенту зруйновано.

Отже, сучасні корпуси університету імені Петра Могили розташовані на святому, намоленому місці, там, де раніше відбувалося богослужіння у Свято-Миколаївській церкві 58-го піхотного Празького полку.

Сьогодні перед університетськими істориками постало питання щодо відшукання фундаменту знищеного храму з метою відзначення його пам'ятним знаком, а може й каплицею, де б поєднувалися духовні образи й діяння Святого Миколая Мірлікійського та Святого Петра Могили, покровителя нашого університету.

Звернемо увагу ще на один історичний факт. Наприкінці XIX – на початку XX століть у Миколаєві почали розвиватися міські початкові училища (школи). У 1915 р. їх нараховувалося 28, найбільш популярні отримали назви на честь О.С. Пушкіна, М.Ю. Лермонтова, В.А. Жуковського, М.В. Гоголя, О.В. Кольцова та М.В. Ломоносова. Приміщення останнього училища збереглося й донині. Зараз у відреставрованому Ломоносівському корпусі розміщені ректорат та зала засідань вченої ради ЧДУ імені Петра Могили. Хіба це не цікавий факт? Варто на цьому корпусі встановити пам'ятну табличку з написом, де б повідомлялося про освітянські традиції ЧДУ імені Петра Могили та віддавалася шана великому російському світочу науки, освіти і прогресу М.В. Ломоносову, який, до речі, навчався у Києво-Могилянській академії.

У 1920 р. на існуючій матеріальній базі портової школи і ломоносівського училища була організована школа ФЗУ, яку в 1940 р. реорганізували у ремісниче училище № 2. У роки Великої Вітчизняної війни училище разом із суднобудівним заводом було евакуйоване до Астрахані. Після повернення у 1944 р. до Миколаєва було здійснено декілька перейменувань, а згодом заклад перетворили у ПТУ № 19. На початку XXI ст. училище увійшло до складу МДГУ імені Петра Могили.

За роки існування даного професійного навчального закладу десятки тисяч кваліфікованих фахівців отримали надійну путівку в життя. Багато випускників стали організаторами виробництв та науковцями. Є серед вихованців і Герої Соціалістичної Праці. Ними стали В.П. Гурмаза, В.Д. Дідок та М.М. Никоненко, а І.М. Білому присуджена Державна премія СРСР. Певна частина представників училища успішно закінчила МДГУ імені Петра Могили.

За рекомендаціями керівництва суднобудівного заводу ім. 61 комунара та освітянських органів, частина наставників плідно працює у ЧДУ імені Петра Могили, продовжуючи традиції безперервної освіти шляхом поєднання навчального, наукового і практичного досвіду.

Вищевикладене свідчить про те, що витoki новопроголошеного Чорноморського державного університету імені Петра Могили починаються не з 1996 р., тобто з моменту створення Миколаївської філії Національного університету «Києво-Могилянська академія». А вихідні освітянські джерела визріли 145 років тому ще за часів адмірала Б.О. фон Глазенапа. Тож не збігом обставин, а закономірністю є поява на етапі проголошення України саме на цьому місці поряд із тодішнім зруйнованим ломоносівським корпусом у недобудованих приміщеннях ПТУ № 19 вищого навчального закладу нового типу.

У березні 2002 р. за урядової підтримки, завдяки плідній діяльності викладачів та студентів та належній оцінці й довірі з боку керівництва Національного університету «Києво-Могилянська академія» та органів місцевої влади, Миколаївська філія НаУКМА була реорганізована у самостійний Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили.

Тоді до МДГУ імені Петра Могили ще більше потяглися викладачі й абітурієнти. Серед студентів з'явилися представники не тільки з Чорноморського регіону, а майже із усіх областей України і навіть із Києва. Тут стали навчатися іноземні студенти, кафедри очолили професори та доктори наук. Почали відкриватися власні інститути, наукові школи й центри, спеціалізовані ради із захисту дисертацій. За темпами і масштабами розвитку МДГУ імені Петра Могили почав переростати себе. Фактично університет став багатопрофільним. І це так. Бо ж у гуманітарному університеті доктори технічних наук стали щорічно отримувати патенти на винаходи. Крім суто гуманітарних спеціальностей, у МДГУ імені Петра Могили розширився випуск бакалаврів і магістрів з правознавства, економіки підприємства, фінансів і кредиту, екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природо-користування, комп'ютерних наук, комп'ютерної інженерії, приладобудування тощо.

Тож урядове рішення щодо зміни статусу МДГУ імені Петра Могили шляхом реорганізації у Чорноморський державний університет імені Петра Могили, власне кажучи, стало узаконеним приведенням до відповідного стану функціонування нашого закладу.

Безперечно, колектив університету усвідомлює те, що прийняття в складний кризовий час такого урядового рішення є не тільки знаком належної оцінки діяльності, а й покладення нових завдань. Із розумінням усвідомлюючи це, Чорноморський державний університет імені Петра Могили готовий не стільки конкурувати, а співпрацювати з усіма вищими навчальними закладами регіону в ім'я збагачення досвідом та покращення рівня підготовки кадрів нової генерації.

Джерела та література

1. Храм освіти на Інгульських схилах / За ред. Л.П. Клименка. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006.
2. Миколаївська філія Національного університету «Києво-Могилянська Академія»: сьогодні і майбуття. – Миколаїв: Видав. відділ МФ НаУКМА, 1998. – 124 с.
3. Національний університет «Києво-Могилянська Академія»: Миколаївська філія. Календар-довідник. – Миколаїв: Видав. відділ МФ НаУКМА, 1998. – 68 с.
4. Будак В., Багмет М. От проекта до реального университета // Южная правда (Миколаїв). – 1998. – 27 октября.
5. Клименко Л., Багмет М. Витоки Черноморського державного університету імені Петра Могили // Вечерний Николаев. – 2008. – 25 декабря.
6. Клименко Л., Багмет М. Народження класичного // Рідне Прибужжя (Миколаїв). – 2009. – 15 січня.
7. Козлов С. Черноморский государственный предстал во всей красе // Вечерний Николаев. – 2009. – 20 января.
8. Абрамова Н. Черноморская «классика»// Наш город (г. Николаев). – 2009. – 21-27 января.
9. Левченко Л. Історія Миколаївського і Севастопольського військового губернаторства (1805-1900). – Миколаїв. – Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 300 с.